

planteja una metodologia d'anàlisi i classificació dels termes extrets del corpus basada en dos aspectes correlacionats: un càlcul de la implantació —obtingut a partir d'una eina informàtica anomenada ESTEN— i una anàlisi lingüística de l'estructura i la formació de les unitats terminològiques. Finalment, l'observació del comportament dels termes normalitzats pel TERMCAT li permeten validar la primera hipòtesi —atès que els termes amb graus d'implantació més alts són sempre monolèxics—, confirmar parcialment la segona —atès que no sempre els manlleus presenten un grau d'implantació més elevat—, i detectar altres fenòmens interessants com ara la influència de la concurrència de denominacions normalitzades i no normalitzades en la implantació d'una unitat.

La recerca de Montané presenta una estructura impecable i una sòlida metodologia, en la qual només trobem a faltar una explicació aprofundida de les característiques del corpus textual, en tant que condicionant inevitable dels resultats obtinguts. El treball enceta una via d'exploració de la implantació terminològica interessant i necessària per poder orientar amb fonament les actuacions normalitzadores que s'empenguin en l'àmbit terminològic, i avançar, així, amb més èxit, en la consolidació de l'ús de la llengua catalana en contextos especialitzats.

En definitiva, aquest segon volum de la col·lecció «Memòries de la Societat Catalana de Terminologia» aplega un conjunt de treballs que, malgrat ser força diversos pel que fa a la temàtica, els objectius i la metodologia emprada, convergeixen en la voluntat d'estudiar amb rigor la neologia i la terminologia catalanes. Amb aquesta publicació, l'SCATERM enceta un canvi de disseny que respon a la voluntat de possibilitar la publicació de treballs sobre terminologia, aprofundits i extensos, tal i com es posa de manifest a la presentació del volum. Es tracta d'una iniciativa encertada que omple un buit important en el camp de les publicacions sobre terminologia i neologia en llengua catalana.

ONA DOMÈNECH BAGARIA
Estudis d'Arts i Humanitats
Universitat Oberta de Catalunya

Bernat Metge, *El Llibre de Fortuna e Prudència*, edició crítica de Miquel Marco, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres, 2010, 240 pp.

Cal reconèixer que la fortuna del *Llibre de Fortuna e Prudència (LFP)* ha estat considerable darrerament ja que el proppassat any 2010 ha estat objecte de dues edicions,

com a obra independent —la que ací ens ocupa i la de Lluís Cabré, publicada en la col·lecció «Els Nostres Clàssics», de Barcino. Bé està, sobretot si tenim en compte que l'ombra del gran diàleg de Bernat Metge que és *Lo somni* massa sovint ha tapat la petita joia que és aquest debat, que ací ressenyarem en l'edició de Miquel Marco, procedent de la seva tesi, llegida a la UNED l'any 2004.

L'edició a la qual dediquem aquestes pàgines s'obre amb una presentació general (pp. 11-14) on la prof. Júlia Butinyà —que va dirigir la tesi suara esmentada— subratlla el caràcter reivindicatiu de l'edició de Miquel Marco per tal com aquest va començar a acostar-se al tema de treball en un moment en què Bernat Metge encara era objecte «de qualificatius que més aviat eren improperis» (p. 12) i l'humanisme català era sistemàticament menystingut. Si remarco aquests mots és perquè precisen molt bé el caràcter de l'aportació de Miquel Marco, la qual s'inicia amb una àmplia introducció (15-54), on trobarem una descripció de la vida i obra de Bernat Metge, un estudi del *LFP* en tres vessants ben definides —fonts i influències filosòficoètiques, primerament (pp. 24-38); anàlisi dels personatges (pp. 38-43) i, finalment, descripció de la llengua i l'estil (pp. 43-46). Com és lògic, l'editor tampoc no deixa de banda l'estudi de la tradició manuscrita, a fi d'establir un *stemma codicum* (pp. 46-51), seguit dels criteris d'edició (pp. 52-53) aplicats al text. Aquest se'ns ofereix (pp. 57-113) amb un doble aparat de notes a peu de pàgina. El primer reuneix les variants textuais i dóna compte puntualment de les correccions practicades; el segon, tanmateix, arreplega totes les informacions necessàries per a la recta intel·lecció del text, tant les ajudes de tipus contextual i cultural com, especialment, les informacions sobre fonts i paral·lels. L'edició acaba amb un complet glossari (pp. 115-129) i una àmplia bibliografia (pp. 133-140).

D'entrada, Miquel Marco enquadra el *LFP* entre les obres burlesques de Metge, el *Sermó* i la *Medecina*, amb les quals forma una tríada essencialment paròdica. Ara bé, d'immediat assenyala que la gravetat i transcendència del tema tractat en el *LFP* obligaven Metge a practicar una paròdia menys transparent i evident. «Per això» —afirma— «el nostre autor es veu obligat a ocultar tot el seu escepticisme i inconformisme filosòfico-teològic sota un vel d'ambigüitat poc perceptible per al lector» (p. 18), vel que embolcalla una obra que neix —si fem cas al seu proemi— amb una marcada finalitat defensiva —«Jats qu·eu sia molt ocupats / d'alcuns affers qui m'an portatz / en tal perill d'on cuyt morir» (vv. 1-5)— i que «es pot considerar una justificació per refermar la innocència de l'autor» (p. 27), a l'estil del que també farà el protagonista de *Lo somni*, com fa veure l'editor en entrar a analitzar el *LFP*, després d'haver descrit,

sumàriament, la resta de la producció metgiana. I és que la defensa de la pròpia innocència a través de la literatura —d'una literatura de caire moral i filosòfic— és una de les línies de força essencials en l'obra de Metge. Per això, des d'aquesta perspectiva, entén que els vv. 6-17 del *LFP* «no representen cap tòpic, sinó la temàtica de l'obra» (p. 28), ja que «Metge afirma que l'home ha de tenir poca cura dels béns temporals, perquè l'arbitrarietat del món dóna als uns i treu als altres, apreciament més el neci i l'obtús que l'home savi» (*ibid.*).

En realitat, la literatura es nodreix sempre de literatura —no s'escriu *ex nihilo*. Per això, la tipologia de les fonts emprades i, sobretot, la manera de tractar-les és un aspecte especialment important a l'hora d'entendre la literatura de qualsevol autor. I Metge no n'és una excepció. Per aquest motiu, l'editor estudia també les fonts emprades en el pròleg de la seva edició (pp. 28-32). Si bé en algun cas es peca d'excessiva concisió o massa generalisme —com quan s'identifica el motiu de la barca sense rem ni govern amb un tòpic literari, però no s'hi aporten altres mostres que el decorin als ulls del lector—, majorment dóna les informacions més adients a cada cas. Així, doncs, insisteix en la influència de l'*Anticlaudianus* d'Alanus ab Insulis o del *Roman de la rose* de Guillaume de Lorris i Jean de Meung en la configuració de l'habitacle de Fortuna, tot i que assenyali també els elements naturals de l'illa «estan tractats segons la tradició escatològica universal» (p. 29). Aquests autors, juntament amb Guillem de Torroella i Arrigo de Settimello són citats per a l'estudi del marc narratiu de l'obra (pp. 29-32), però ara ja detingudament, subratllant el que hi aporta cadascun d'ells: així, a tall de breu mostra, la personificació de la pobresa mitjançant un home nu o la datació dels fets narrats en el mes de maig, semblen relacionar-se amb el *Roman de la rose*; amb *La faula* de Torroella, s'hi vincularien els elements narratius essencials del viatge a l'altre món; el plany de Metge contra Fortuna, tanmateix, potser s'arrela en l'*Elegia de diversitate fortunae et philosophiae consolatione* de Settimello.

Ara bé, més enllà de les influències que afecten l'estructura del text, l'acció, la narració o la descripció, Marco n'assenyala altres que actuen directament, tot determinant-ne el contingut filosòfic i ètic, com ara el llibre de Job, el *De consolatione Philosophiae* de Boeci, la filosofia agustiniana o la lul·liana (pp. 32-38). Es tracta, doncs, de fonts que «presenten el tema d'una manera similar: el dubte i la incomprensió del personatge davant el mal que danya injustament els bons» (p. 32). I és que «Metge s'igualava a aquestes fonts ja que necessita resposta a aquests conceptes ètico-metafísics» (*ibid.*). Ara bé, subratlla Marco, «el barceloní es desmarca de totes les fonts perquè

conclou de forma diferent» ja que «la filosofia escolàstica no contribueix a solucionar els dubtes» i, per tant, «Metge [...] continua en la mateixa situació d'escepticisme que abans de proposar el debat» (p. 33). L'editor, però, és ben conscient que ens movem en un terreny molt esvarós. Si bé hi ha connexions que semblen bastant paleses —penso en la que uneix el *LFP* amb la *Consolatio* de Boeci, per posar-ne un cas—, n'hi ha altres que poden ser, de moment, merament hipotètiques, com la que detecta amb la filosofia lul·liana, basada en el paral·lelisme entre la situació de crisi que pateix el Metge-personatge, arran del capteniment del vell vilanès, i la de Blanquerna, en ser testimoni —en el *Fèlix* lul·lià— de la injusta mort de la pastoreta.

El mateix caràcter hipotètic afecta la interpretació de la figura del vell nu, que guanya gran importància en el plantejament de Marco, tot seguint una proposta interpretativa de Júlia Butinyà, la qual l'identifica amb Amiclates, personatge de la *Farsàlia* de Lucà. En principi, si s'accepta que aquest vell representa el paradigma de la pobresa i, gràcies a Dant, simbolitza també (pp. 41-42) la serenor espiritual, el fet que, en la versió del *LFP*, esdevingui actor d'un engany es podria interpretar com una crítica de Metge contra la resignació davant la pobresa i, de passada, «podria ser una imatge que parodiés l'església i els eclesiàstics que prediquen la pobresa i es comporten hipòcritament» (p. 42).

Més enllà de si aquestes hipòtesis són encertades o no, Marco insisteix en el fet que «Metge és un home que es val de la literatura per parodiar gèneres arrelats en l'època medieval» (*ibid.*), cosa que, en el cas que ens ocupa, esdevé paròdia del gènere literari del debat, si bé amb la peculiaritat que «totes les reflexions fetes a l'obra [= al *LFP*] són temes filosòfics greus i transcendents i, per això, el contingut irònic, molts cops, és difícil d'apreciar ja que queda amagat sota un vel d'ambigüitat poc perceptible pel lector» (pp. 42-43). Des del punt de mira de l'editor, la filosofia tradicional —l'escolàstica— no resol els problemes filosòfics i ètics que es planteja Metge, particularment receptiu «amb les noves idees i canvis estètics que apareixen a finals del segle XIV, és a dir, amb els nous corrents humanístics» (p. 43), amb la qual cosa es podria descriure, seguint aquest plantejament, una línia evolutiva que aniria des del *LFP* fins a *Lo somni*, com a punt culminant. Com que els seus punts de vista, alternatius respecte als oficials, els expressa «mitjançant l'ús diferent que fa de les fonts» (*ibid.*), l'estudi d'aquestes és important, la qual cosa justifica l'espai que se'ls concedeix en el peu de pàgina de l'edició mateixa.

Efectivament, el segon cos de notes que acompanyen el text editat es dedica, sobretot, a exposar les fonts emprades, amb detall i aprofitant quan cal —sempre amb

la declaració pertinent de procedència— les informacions de les edicions precedents. Mostra sempre una gran capacitat de síntesi de les informacions, ben disposades i clares (veg. p. e. les notes als versos 186-213, 196, 214-279) i sempre precisa si es tracta d'un paral·lisme o d'una reminiscència. Vegeu, com a exemple del primer cas, la relació que estableix entre els versos 478-481 amb l'*Elegia* de Settimello o entre els 670-673 i el *De consolatione* de Boeci. La idea de *reminiscència* que usa en altres notes li permet, lògicament, una major flexibilitat. Així, associa els vv. 738-743 amb el diàleg boecià —tot seguint Riquer— no per una correspondència literal, sinó perquè el text de Boeci sembla suggerir una idea que Metge aprofita. El mateix podem veure en la nota als vv. 1190-1191, relacionats ara amb Settimello. La detecció de paral·lels i reminiscències, però, hauria exigít algun aclariment o comentari complementari en algunes notes. Al meu parer, notes com les dedicades, per exemple, als vv. 865-871 o 938-945, demanen algun comentari que expliqui la importància del material trobat o el tipus de coincidència, ja que no totes són evidents o *transparentes* per a qualsevol lector.

A banda d'aquest tipus d' anotació, Marco també anota a peu de plana aspectes lèxics, culturals i històrics, tot subministrant informacions interessants i útils per a entendre rectament el text editat. Així, per exemple, una nota al v. 566 explica el terme «mogobelhs» i, tot seguit, una altra als vv. 568-581 descriu la situació econòmica del moment en què Metge compon el *LFP*; o arran del vers 690 comenta el concepte de les arts liberals. O anota el tòpic de la ignorància emprat als vv. 24-25 amb un comentari sobre la ironia que s'amaga al darrere d'aquesta afirmació.

Finalment, l'editor arrodoneix aquest aparat d' anotació amb les notes dedicades a comentar les decisions que pren en alguns punts de l'edició (veg. les notes als vv. 203 i 236, per exemple), amb la qual cosa, el text queda entenedor i accessible per a qui vulgui acostar-se a aquesta petita joia metgiana. Perquè, de fet, Miquel Marco edita una obra *menor* d'un gran autor, amb la virtut que, després de la seva edició, no queda tan clar que l'obra sigui realment *menor*, un mer assaig en l'expedient d'un Bernat Metge que crea una literatura amb una mestria difícilment superable, independentment de l'etiqueta amb què vulguem definir-la.

JOSEP YSERN
UNED